

УДК 33.012.2

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2025-10-6>**Коваль П. М.**

аспірант,

Львівський торговельно-економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-5257-2541>**Pavlo Koval**

Lviv University of Trade and Economics

ЕВОЛЮЦІЯ СУТНІСНО-ЗМІСТОВНИХ ХАРАКТЕРИСТИК МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

EVOLUTION OF THE ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES

Анотація. У статті обґрунтовано важливість стабільного функціонування і постійного зростання малого та середнього підприємництва (МСП), що підкреслює необхідність ефективної державної підтримки та створення сприятливих ринкових умов. Наголошено, що МСП є основою стабільності, інноваційного розвитку та диверсифікації економіки. Узагальнено періоди (доіндустріальний розвиток, індустріалізація, повоєнне економічне відновлення, посилення економічних криз та глобалізації, виникнення нових глобальних змін та викликів) та, згідно з кожним, особливості та ключові трансформації еволюції МСП. Ключові змістовні характеристики (сутність, складові, теорії (концепції, моделі), дослідники та прихильники) МСП обґрунтовано стосовно інституційного, економічного, фінансового, інвестиційного, інноваційного, технологічного та соціального аспектів їх функціонування та розвитку.

Ключові слова: мале та середнє підприємництво, бізнес, економіка, теорії, тенденції, умови.

Abstract. The article substantiates the importance of stable functioning and constant growth of small and medium-sized enterprises (SMEs), which emphasizes the need for effective state support and the creation of favorable conditions for their activities. It is emphasized that SMEs are the basis of stability, innovative development and diversification of the economy. The highlighted trends in SMEs confirm the significant interest of scientists in determining its new substantive characteristics, which creates the need for an in-depth analysis of the changes occurring in the structure, functions and role of SMEs in economic processes. It is concluded that the substantive characteristics of the concept of "small and medium-sized enterprises" have undergone significant changes under the influence of the transformation of the business environment, the globalization of markets, the development of digital technologies and other modern trends. SMEs are developing rapidly, and to maintain the current pace, it is important to develop and implement strategic decisions based on fundamental economic principles and theories. Understanding the evolution of the essential and meaningful characteristics of SMEs plays a key role in the formation of effective strategies for its development. In view of this, the periods are summarized (pre-industrial development, industrialization, post-war economic recovery, intensification of economic crises and globalization, the emergence of new global changes and challenges) and, according to each, the features and key transformations of the evolution of SMEs. The key substantive characteristics (essence, components, theories (concepts, models), researchers and supporters) of SMEs are substantiated in relation to the institutional, economic, financial, investment, innovation, technological and social aspects of functioning and development. It is emphasized that in modern conditions, the essential and meaningful characteristics of SMEs should take into account the importance of enterprises acquiring new forms and functions, which allows them to become a key factor in economic growth, technological progress and socio-economic transformations.

Keywords: small and medium-sized enterprises, business, economics, theories, trends, conditions

Постановка проблеми. МСП займає ключову роль у забезпеченні стабільності функціонування та активного розвитку економіки. Багатофункціональність МСП дозволяє розвивати нові бізнес-моделі, інноваційні технології та послуги, що підтримують динамічний розвиток усіх галузей національного господарства. Відтак МСП сприяють диверсифікації економіки, зменшуючи залежність від окремих секторів або великих корпорацій, забезпечуючи їй стійкість до кризових явищ та глобальних економічних змін. Завдяки МСП часто з'являються нові продукти, послуги або технології, які в подальшому можуть бути масштабовані та стати основою для розвитку великого бізнесу чи цілих галузей. МСП також підтримують соціальну стабільність, активно беручи участь у вирішенні соціальних проблем та покращенні якості життя громад.

Виділені тенденції МСП підтверджують значну зацікавленість науковців у визначенні його нових сут-

нісно-змістовних характеристик, що створює потребу в поглибленому аналізі змін, які відбуваються в структурі, функціях та ролі МСП в економічних процесах. Відтак існує необхідність ідентифікації низки аспектів функціонування та розвитку МСП, що стали об'єктами багатьох наукових досліджень. А це включає як традиційні підходи до визначення МСП, так і новітні теорії (концепції, моделі), що з'явилися у зв'язку з глобалізацією, цифровізацією та інноваційними процесами в економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців відсутнє єдине твердження про змістовність поняття МСП, адже широкий спектр різних підходів і трактувань обумовлений різноманіттям критеріїв, за якими надається характеристика таким підприємствам. Деякі вчені визначають МСП на основі кількості працівників, обсягу доходу або розміру активів, в той час як інші акцентують увагу на специфічних характеристиках, як

гнучкість, здатність швидко адаптуватися до змін на ринку та ін. Кожен з підходів відображає певні аспекти МСП, що є суттєвими для розуміння їхньої ролі в економіці, однак відсутність єдиного визначення ускладнює процес тлумачення ключових характеристик. Різноманіття поглядів на сутність МСП також зумовлене диференціацією економічних умов у різних країнах, що впливає на критерії визначення ролі таких підприємств у контексті національних стратегій розвитку економіки. Відповідні висновки зроблено з огляду на дослідження таких науковців, як-от Я. Березівський [3, с. 49–55], З. Варналій [1, с. 5–9], Т. Васильців [2, с. 49–59; 3, с. 49–55], В. Дикань [4], К. Дмитрук [11, с. 156–162], В. Клочковська [5, с. 89–97], О. Клочковський [5, с. 89–97], П. Колісніченко [5, с. 47–52], О. Красносова [7, с. 281–286], А. Крисак [8, с. 68–73], П. Куцик [9, с. 7–14], Р. Лупак [1, с. 5–9; 2, с. 49–59; 3, с. 49–55], Р. Мірошник [10, с. 63–71], О. Мусятковська [8, с. 68–73], Є. Пономаренко [7, с. 281–286], У. Прокоп'єва [10, с. 63–71], А. Росохата [11, с. 156–162], С. Рудик [1, с. 5–9], О. Рудковський [3, с. 49–55], І. Сидорук [12, с. 67–72], О. Трегубов [5, с. 89–97], Н. Фролова [4], Р. Харченко [7, с. 281–286], Л. Хоменко [11, с. 156–162], А. Ясніковський [11, с. 156–162], які акцентують увагу на різних підходах до визначення поняття МСП.

Попри сформованість фундаментальних положень визначення змістовних характеристик МСП, існує потреба в подальшому їх уточненні та адаптації до сучасних економічних реалій. Зокрема, необхідно враховувати динамічні зміни інституційного та бізнес-середовища, нові тенденції розвитку інновацій та технологій, сучасні вектори модернізації інвестиційного ринку, часто високу непередбачуваність потреб та інтересів суспільства.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Сутнісно-змістовні характеристики поняття «мале та середнє підприємство» зазнали суттєвих змін під впливом глобалізації, розвитку цифрових технологій та інших сучасних тенденцій. Якщо раніше характеристики стосувалися МСП як такого, що виконує допоміжні функції, постачаючи великим корпораціям комплектуючі та послуги, то сьогодні такі суб'єкти бізнесу все частіше виступають як незалежні учасники ринку, здатні конкурувати як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Під час трактування поняття обов'язково слід враховувати впровадження штучного інтелекту, цифрового маркетингу, технологій великих даних та інших інновацій, які визначають складові та стратегічні орієнтири МСП при оперативному реагуванні на запити споживачів і інтеграції в глобальні ланцюги постачання. Також увага дослідників має стосуватися розширення можливостей МСП активно виходити на зовнішні ринки, здійснювати експорт, залучати іноземні інвестиції, а також отримувати доступ до нових технологій і ресурсів.

Примітно, що рекомендації науковців мають стосуватися необхідності врахування МСП нових трендів, зокрема соціальних вимог, що стали важливими аспектами сучасного бізнесу. Урахування цих вимог є критично важливим для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності та стійкості МСП у швидко змінюваному соціально-економічному середовищі.

Відтак, в сучасних умовах сутнісно-змістовні характеристики МСП повинні враховувати важливість

набуття підприємствами нових форм і функцій, що дозволяє їм ставати ключовим фактором економічного зростання, технологічного прогресу та соціально-економічних перетворень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є наукове обґрунтування еволюції сутнісно-змістовних характеристик МСП, що полягає в дослідженні змін у їх визначенні протягом часу, з урахуванням значної кількості аспектів функціонування та розвитку.

Виклад основного матеріалу. МСП стрімко розвивається, і для збереження нинішніх темпів важливо розробляти та впроваджувати стратегічні рішення, спираючись на фундаментальні економічні положення та теорії. У цьому контексті важливу роль відіграє визначення та врахування сутнісно-змістовних характеристик МСП, що дозволяють чітко окреслити його особливості, функціональні аспекти та ключові фактори успіху.

Розуміння еволюції сутнісно-змістовних характеристик МСП відіграє пріоритетну роль у розробленні ефективних стратегій його розвитку. Усвідомлення значення та особливостей МСП сприяє створенню сприятливих умов для його діяльності, інтеграції в глобальні економічні процеси та забезпеченню довгострокової конкурентоспроможності. Як показано на рис. 1, розвиток МСП проходить через кілька ключових етапів, кожен з яких має свої особливості, виклики та трансформаційні зміни.

Так, першим етапом є доіндустріальний розвиток, на якому основною характеристикою є переважання аграрних і ремісничих виробництв, а МСП здебільшого орієнтовані на локальні потреби і працюють у межах традиційних галузей. Наступним етапом є індустріалізація, у межах якої розвивалась важлива інфраструктура та нові технології, що дали МСП додаткові стимули для розширення. Далі, на етапі повоєнного економічного відновлення, МСП стали важливим елементом становлення стабільної місцевої економіки через створення нових робочих місць, відновлення виробництва та інші ініціативи. Потім, на етапі посилення економічних криз та глобалізації, МСП стикнулися з новими викликами та були змушені активно застосовувати інноваційні підходи та інтегрувати сучасні технології для збереження стабільного функціонування. Сучасним етапом є виникнення нових глобальних змін та викликів, на якому важливо МСП проявити високу адаптивність, гнучкість та здатність швидко реагувати на зовнішні шоки. Загалом, кожен з цих етапів п відкривав для МСП широкі можливості для осучаснення та оновлення, які в подальшому визначало їхню довгострокову стійкість і успіх.

Еволюція сутнісно-змістовних характеристик МСП в контексті виділених періодів сформувала концептуальний базис для вивчення аспектів функціонування та розвитку цього сектору економіки (табл. 1). Мова йде про інституційний, економічний, фінансовий, інвестиційний, інноваційний, технологічний та соціальний аспекти, кожен із яких відіграє суттєву роль у забезпеченні стійкості та стабільності МСП. Так, в інституційному аспекті сутність МСП розкривається через правові, регуляторні та інші умови функціонування і розвитку, зокрема включаючи нормативно-правову базу, державну політику підтримки, механізми стимулювання тощо. Представники теорій та концепцій інституціоналізму, ефективного державного регулювання, інституційної

Періоди	Особливості	Ключові трансформації
Доіндустріальний розвиток (XIX ст. і раніше)	Переважають ремісничі майстерні і дрібних сільськогосподарських виробництв, обмеженість ринків збуту та відсутність масового виробництва	Обмежені виробничі технології та можливості для модернізації і автоматизації виробництва, невеликий масштаб підприємств і високий рівень самозабезпечення
Індустріалізація (кінець XIX – початок XX ст.)	Формування фабрично-заводських підприємств, витіснення дрібного виробництва великим капіталом, початок диференціації підприємств за розміром на малі, середні та великі	Механізація виробництва, зростання частки автоматизованих процесів, розвиток великомасштабних підприємств та трансформація структури ринку праці
Повосне економічне відновлення (середина XX ст.)	Зміцнення середнього бізнесу як фундаменту економічної стабільності та розширення державної підтримки підприємництва в контексті забезпечення диверсифікації та збалансованості економіки	Збільшення державної підтримки та обсягів залучених інвестицій, розвиток підприємств середнього рівня і зміцнення економічної стабільності
Посилення економічних криз та глобалізації (кінець XX ст. – початок XXI ст.)	Діджиталізація та формування нових моделей підприємництва з орієнтацією на використання сучасних технологій і інтеграцію в глобальні ринки	Розвиток нових технологій, збільшення венчурного капіталу, трансформація підходів до ведення бізнесу та зміна традиційних моделей управління підприємствами
Виникнення нових глобальних змін та викликів (XXI ст. – до сьогодні)	Домінування знаннево-інформаційної економіки, виникнення digital- та tech-oriented МСП, а також посилення впливу пандемій, воєнних та кризових викликів	Масштабування впровадження інноваційних технологій та нових моделей роботи, адаптація до кризових ситуацій, зміни в бізнес-процесах та організації праці

Рисунок 1 – Періоди, особливості та ключові трансформації еволюції МСП

Джерело: авторська розробка

економіки, неінституціоналізму наголошують, що для успішного розвитку МСП необхідно створювати такі інституціональні умови, що забезпечують стабільність і передбачуваність національної економіки.

Дослідники та прихильники економічних теорій і концепцій (економічного зростання, економічних циклів, конкуренції, конкурентних переваг, підприємницького капіталу, мобільності робочої сили) змістовно поєднують характеристику поняття МСП з макро- та мікроекономічними умовами його функціонування та

розвитку. Вони підкреслюють важливість не лише внутрішніх факторів, але й зовнішнього середовища, яке визначає здатність МСП адаптуватися до змін.

Відомо, що фінансовий аспект МСП полягає в аналізі доступу до різних джерел фінансування, таких як банківські кредити, венчурний капітал, державні гранти та програми підтримки, що визначають сутність цього поняття. Відповідно, характеристика МСП охоплює кілька ключових фінансових складових функціонування та розвитку, серед яких важливими є фінан-

Таблиця 1 – Змістовні характеристики МСП

Ключові характеристики поняття		Ключові характеристики поняття		Ключові характеристики поняття	
Аспекти функціонування та розвитку	сутність	складові	теорії, моделі, концепції	дослідники та прихильники	
Інституційний	сектор економіки , розвиток якого залежить від ефективної взаємодії між організаційними, правовими та економічними інститутами, потребує узгодженості регуляторної політики, інвестиційної підтримки та сприятливого бізнес-середовища	інституційні реформи, нормативно-правова база, економічні інститути, взаємодія з державою, державна підтримка	теорія інституціоналізму, концепція ефективного державного регулювання, концепція неінституціоналізму, модель інституційної економіки	В. Геспь, В. Горбулін, Дж. Коммонс, О. Кучеренко, Д. Норт, Н. Міценко, О. Вільямсон	
Економічний	важлива складова національної економічної системи , яка сприяє створенню нових робочих місць, підвищенню рівня конкуренції, стимулюванню економічного зростання, розвитку підприємницької активності та забезпеченню мобільності в умовах динамічного ринкового середовища	робочі місця, конкуренція, економічне зростання, підприємницька активність, мобільність робочої сили, збалансованість кон'юнктури ринку	теорія економічного зростання, теорія економічних циклів, теорія конкуренції, теорія конкурентних переваг, концепція підприємницького капіталу, модель мобільності робочої сили	Т. Васильців, З. Варналій, П. Друкер, К. Жутлар, Р. Лукас, О. Паллій, М. Портер, Д. Рікардо, Дж. Робінсон, Р. Солоу, А. Сміт, Й. Шумпетер	
Фінансовий	діяльність , що здійснюється в умовах обмежених фінансових ресурсів, де ключовим є ефективне їх використання для досягнення максимального прибутку при мінімальних витратах та розширення конкурентних можливостей	фінансові стратегії, ризики та страхування, ділова активність, максимізація прибутку, мінімізація витрат, обмеженість фінансових ресурсів	теорія фінансового менеджменту, теорія залучення капіталу, теорія оптимальної структури капіталу, теорія фінансових ринків, концепція фінансової стійкості, модель дисконтованих грошових потоків	І. Бланк, Е. Фама, Дж. М. Кейнс, М. Міллер, Ф. Модільяні, П. Кудик, М. Фрідман, О. Савченко	
Інвестиційний	діяльність , яка включає залучення капіталу та передбачає використання різноманітних форм фінансування, дозволяючи розширювати виробництво, впроваджувати інновації та адаптуватися до змін на ринку	інвестиційний капітал, інвестиційна привабливість, залучення фінансування, капіталовкладення, окупність	теорія інвестицій, теорія портфельного інвестування, теорія прямих іноземних інвестицій, концепція фінансового ринку, концепція ризику та прибутковості, модель капіталовкладень, модель ціноутворення капітальних інвестицій	А. Бідюк, Дж. Даннінг, Дж. Лінгнер, Дж. Моссін, Г. Марковці, І. Ткаченко, Дж. Тобін, О. Петров, Р. Вернон, У. Шарп	
Інноваційний	бізнес-сектор , який характеризується здатністю генерувати, впроваджувати та адаптувати нові ідеї, продукти, процеси чи послуги; виступає джерелом інновацій завдяки своїй гнучкості, швидкості реагування на зміни і здатності реалізувати нестандартні рішення	інновації, впровадження нововведень, нові розробки, швидкість реагування, інноваційні тенденції, генерація ідей, адаптація, гнучкість, нестандартні рішення	теорія інновацій, теорія креативного руйнування, теорія радикальних та інкрементальних інновацій, концепція інноваційного менеджменту, концепція відкритих інновацій, дифузія інновацій, модель технологічних змін	Е. Аббернетті, Г. Чесбро, К. Крістенсен, С. Піркало, Е. Ролджерс, Е. Рейс, І. Тимець, Дж. Шумпетер, Дж. Уттербек	
Технологічний	ключовий сегмент бізнесу , який активно використовує технології для покращення ефективності виробничих процесів, оптимізації управлінських функцій та адаптації до нових змін на ринку	технології, цифровізація, діджиталізація, модернізація, оновлення, осучаснення	теорія технологічного розвитку, концепція цифрової трансформації, концепція управління технологіями, модель адаптації до змін на ринку, модель технологічних парадигм	А. Дубина, В. Зайченко, В. Козлов, Г. Дозі, Г. Форд, К. Шваб, Р. Фостер	
Соціальний	форма економічної діяльності , яка орієнтується на розвиток соціальних процесів, підтримку соціальних ініціатив та забезпечення соціальної стабільності	соціальні ініціативи, соціальна стабільність, соціальний капітал, соціальна відповідальність, участь в суспільних процесах, підтримка місцевих громад	теорія добробуту, теорія соціального капіталу, теорія соціальної відповідальності, теорія людського капіталу, концепція громадянської участі, модель соціальної інтеграції, модель соціального підприємництва, модель соціального договору, модель суспільних трансформацій	П. Бурльє, Г. Беккер, Дж. Елкінгтон, Дж. Роулз, Дж. Сакс, А. Сен, О. Іляш, О. Фролов, П. Хартіган, Р. Путнам, Т. Шульц	

Джерело: авторська розробка

сові стратегії, управління ризиками та страхування, ділова активність, заходи максимізації прибутку та мінімізації витрат.

Інвестиційний аспект розкриває сутність МСП як діяльність, яка включає залучення капіталу та передбачає використання різноманітних форм фінансування задля розширення виробництва, впровадження інновацій та адаптації до змін на ринку. Такі характеристики МСП підкреслюють дослідники та прихильники теорій (моделей, концепцій) фінансового менеджменту, залучення капіталу, оптимальної структури капіталу, фінансових ринків, фінансової стійкості та ін.

Інноваційний та технологічний аспекти є важливими складовими при визначенні змістовних характеристик МСП, особливо коли йдеться про підготовку до розроблення, залучення та впровадження інноваційних і технологічних продуктів у різних сферах підприємницької діяльності. Відтак, до основних складових поняття МСП доречно включити генерацію ідей, нові розробки, швидкість реагування на зміни, адаптацію, гнучкість, нестандартні рішення, цифровізацію, діджиталізацію, модернізацію та інші елементи.

Згідно соціального погляду, МСП розглядається як форма економічної діяльності, спрямована на розвиток соціальних процесів, підтримку соціальних ініціатив та забезпечення соціальної стабільності. В рамках теорій добробуту, соціального капіталу, соціальної відповідальності, людського капіталу, концепції громадянської участі, моделей соціальної інтеграції, соціального підприємництва, соціального договору та суспільних трансформацій до складових поняття МСП заведено включати такі елементи, як соціальні ініціативи, соці-

альна стабільність, соціальний капітал, соціальна відповідальність, підтримка місцевих громад та участь у суспільних процесах.

Висновки. МСП стало об'єктом низки теорій, концепцій і моделей, що виникли в процесі дослідження його функціонування, розвитку та впливу на економіку. Оновлення та осучаснення наукових досліджень відбувається через необхідність адаптації до сучасних економічних, соціальних та технологічних змін, врахування нових глобальних викликів і можливостей. Відповідно, особливості та ключові трансформації МСП узагальнено стосовно таких періодів, що визначали етапи його розвитку: доіндустріальний розвиток, індустріалізація, повоєнне економічне відновлення, посилення економічних криз і глобалізації, виникнення нових глобальних змін і викликів.

Сутнісно-змістовні характеристики МСП тісно пов'язані з інституційним, економічним, фінансовим, інвестиційним, інноваційним, технологічним та соціальними аспектами функціонування та розвитку. Відтак, очевидним є те, що МСП залежать від державної підтримки та створення сприятливих умов для розвитку, сприяють впровадженню нових технологій та інновацій у різних секторах економіки, відіграють ключову роль у посиленні конкуренції та залученні інвестицій; потребують постійної гнучкості та ефективного використання наявних ресурсів.

Перспективи подальших досліджень повинні зосереджуватися на змінах у структурі та функціонуванні МСП в умовах нестабільності й непередбачуваності, зокрема на їхній адаптації, реакції на економічні кризи та виборі інструментів для посилення стійкості й стабільності.

Бібліографічний список:

1. Варналій З. С., Лупак Р. Л., Рудик С. А. Засоби стимулювання розвитку малого підприємництва на сільських територіях в системі державної політики подолання диспропорцій економічної безпеки України. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2017. Вип. 53. С. 5–9.
2. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л. Проблеми розвитку малого підприємництва та їх вплив на міграційну активність населення гірських районів Карпатського регіону України. *Регіональна економіка*. 2019. № 3 (93). С. 49–59.
3. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Рудковський О. В., Березівський Я. П. Проблемні аспекти, пріоритети та засоби зміцнення фінансово-економічної безпеки суб'єктів малого підприємництва в Україні. *Підприємництво і торгівля*. 2021. Вип. 28. С. 49–55.
4. Дикань В., Фролова Н. Напрями та інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у воєнний час. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1309>
5. Ключковська В. О., Ключковський О. В., Трегубов О. С. Макроекономічні аспекти відновлення функціонування малого та середнього бізнесу в контексті повоєнної відбудови національної економіки України. *Економіка і організація управління*. 2023. № 1. С. 89–97.
6. Колісніченко П. Т. Інноваційна діяльність підприємств малого та середнього бізнесу в Україні: тенденції та перспективи. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2017. Вип. 4(60). С. 47–52.
7. Красносова О. М., Пономаренко С. В., Харченко Р. В. Теорія та практика вибору перспективних напрямів розвитку малого бізнесу в Україні та світі. *Бізнес інформ*. 2021. № 11. С. 281–286.
8. Крибак А. О., Мусятковська О. С. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. *Економіка та держава*. 2018. № 12. С. 68–73.
9. Куцик П. О. Проблемні аспекти та пріоритети розвитку малого і середнього підприємництва України. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2022. Вип. 69. С. 7–14.
10. Мірошник Р. О., Прокоп'єва У. О. Розвиток малого і середнього бізнесу в Україні: проблеми і перспективи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми економіки та управління». 2020. Т. 4. № 1. С. 63–71.
11. Россохата А. С., Хоменко Л. М., Ясніковський А., Дмитрук К. В. Дослідження методичного інструментарію маркетингу територій через розвиток малого та середнього підприємництва. *Modern Economics*. 2021. № 29(2021). С. 156–162.
12. Сидорук І. С. Аналіз стану та проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. *Підприємництво та інновації*. 2021. № 18. С. 67–72.

References:

1. Varnalii Z. S., Lupak R. L., Rudyk S. A. (2017) Zasoby stymuluvannya rozvytku maloho pidpryyemnytstva na silskykh terytoriyakh v systemi derzhavnoyi polityky podolannya dysproportsiy ekonomichnoyi bezpeky Ukrayiny [Means of stimulating the development of small business in rural areas in the system of state policy of overcoming disparities in the economic security of Ukraine].

Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. *Ekonomichni nauky – Bulletin of the Lviv University of Trade and Economics. Economic Sciences*, vol. 53, pp. 5–9.

2. Vasylytsiv T. G., Lupak R. L. (2019) Problemy rozvytku maloho pidpryyemnytstva ta yikh vplyv na mihratsiynu aktyvnist nase-lennya hirs'kykh rayoniv Karpat-skoho rehionu Ukrayiny [Problems of small business development and their impact on the migra-tion activity of the population of the mountainous areas of the Carpathian region of Ukraine]. *Rehionalna ekonomika – Regional Economy*, vol. 3(93), pp. 49–59.

3. Vasylytsiv T. G., Lupak R. L., Rudkovsky O. V., Berezovsky Ya. P. (2021) Problemni aspekty, priorytety ta zasoby zmitsnennya finansovo-ekonomichnoyi bezpeky sub'yektiv maloho pidpryyemnytstva v Ukrayini [Problem aspects, priorities and means of strength-ening the financial and economic security of small business entities in Ukraine]. *Pidpryyemnytstvo i torhivlya – Entrepreneurship and Trade*, vol. 28, pp. 49–55.

4. Dykan V., Frolova N. (2022) Napryamy ta instrumenty derzhavnoyi pidtrymky rozvytku maloho ta serednoho biznesu v Ukrayini u voyennyi chas [Directions and instruments of state support for the development of small and medium-sized businesses in Ukraine during wartime]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, vol. 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1309>

5. Klochkovska V. O., Klochkovsky O. V., Tregubov O. S. (2023) Makroekonomichni aspekty vidnovlennya funktsionuvannya maloho ta serednoho biznesu v konteksti povoyennoyi vidbudovy natsionalnoyi ekonomiky Ukrayiny [Macroeconomic aspects of restoring the functioning of small and medium-sized businesses in the context of the post-war reconstruction of the national economy of Ukraine]. *Ekonomika i orhanizatsiya upravlinnya – Economics and Management Organization*, vol. 1, pp. 89–97.

6. Kolisnichenko P. T. (2017) Innovatsiyna diyalnist pidpryyemstv maloho ta serednoho biznesu v Ukrayini: tendentsiyi ta perspektyvy [Innovative activity of small and medium-sized businesses in Ukraine: trends and prospects]. *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi – Problems of a systems approach in economics*, vol. 4(60), pp. 47–52.

7. Krasnosova O. M., Ponomarenko E. V., Kharchenko R. V. (2021) Teoriya ta praktyka vyboru perspektyvnykh napryamiv roz-vytku maloho biznesu v Ukrayini ta sviti [Theory and practice of choosing promising directions for the development of small business in Ukraine and the world]. *Biznes inform – Business Inform*, vol. 11, pp. 281–286.

8. Krysak A. O., Musyatkovska O. S. (2018) Problemy ta perspektyvy rozvytku maloho biznesu v Ukrayini [Problems and pros-pects for the development of small business in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and State*, vol. 12, pp. 68–73.

9. Kutsyk P. O. (2022) Problemni aspekty ta priorytety rozvytku maloho i serednoho pidpryyemnytstva Ukrayiny. [Problem aspects and priorities for the development of small and medium-sized businesses in Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Visnyk of the Lviv University of Trade and Economics. Economic Sciences*, vol. 69, pp. 7–14.

10. Miroshnyk R. O., Prokop'ieva U. O. (2020) Rozvytok maloho i serednoho biznesu v Ukrayini: problemy i perspektyvy [Development of small and medium-sized businesses in Ukraine: problems and prospects]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Seriya "Problemy ekonomiky ta upravlinnya" – Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series "Problems of Economics and Management"*, vol. 4(1), pp. 63–71.

11. Rosokhata A. S., Khomenko L. M., Yasnikovsky A., Dmytruk K. V. (2021) Doslidzhennya metodychnoho instrumentariyu marketynhu terytoriyi cherez rozvytok maloho ta serednoho pidpryyemnytstva [Research into the methodological tools of marketing territories through the development of small and medium-sized businesses]. *Modern Economics*, vol. 29(2021), pp. 156–162.

12. Sydoruk I. S. (2021) Analiz stanu ta problemy rozvytku maloho pidpryyemnytstva v Ukrayini [Analysis of the state and problems of the development of small businesses in Ukraine]. *Pidpryyemnytstvo ta innovatsiyi – Entrepreneurship and Innovation*, vol. 18, pp. 67–72.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2025